

PAULUS HECTOR MAIR (CCA 1517-1579)

Marek TOBOLKA

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra histórie
Hodžova 1,
949 04 Nitra,
mtobolka@ukf.sk

TOBOLKA, Marek. The person Paulus Hector Mair (cca 1517- 1579). The article is about life of the person and author or editor of the fencing manual: Manuscript Opus Amplissimum de Arte Athletica Paulus Hector Mair. He is most interesting person of authors, compilers and editioners of fencing manuals – manuscripts in 16 th century of Europe and of The Holy Roman Empire of the German Nation (Sacrum Romanum Imperium Nationis Germanicae / Das Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation). The aim of the article is to present and describe the life of personality Paulus Hector Mair, latest compiler, author or editor of fencing manuals – Fechtbücher of the 16th century.

Kľúčové slová: Paulus Hector Mair, jeho život, jeho fechtbuch;

Keywords: Paulus Hector Mair, his live, his fencing manual (fechtbuch);

16. storočie bolo storočím zmien a nových myšlienok, reformácie i protireformácie, povstání a vojen. Zmeny sa dotkli i spôsobu vedenia boja a vojny. Objavili sa kyrisníci, landskchnehti s halapartňami, nové ručné strelné zbrane prekonávajúce výkonnosť lukov a kuší – pušky arkebuza a mušketa. Dokázali protivníka zneškodniť na diaľku bez potreby vzájomného fyzického kontaktu na krátku alebo bezprostrednú vzdialenosť a prv než prišlo k samotnému boju pomocou bodných a sečných zbraní. Rozvoj ručne strelných zbraní v podobe vynájdenia mechanizmu kolieskovej zámky¹, jej rôznych modifikácii a technických vylepšení, spôsobil väčšie využitie pušného čierneho prachu na bojiskách než doposiaľ. Bodné a sečné zbrane postupne začali strácať v boji na svojom doterajšom význame. Umenie narábania s nimi však i naďalej zostávalo v platnosti nielen pri

¹ Tradične sa prvenstvo vynájdenia kolieskového zámku pripisuje Joannesovi Kiefussovi z Norimbergu približne okolo roku 1517.

osobných súbojoch. Ich znalosť ovládania patrila k etikete šľachty a meštianstvo sa jej i v tomto chcelo vyrovnávať. Preto sa tešili obľube šermiarske príručky rôznej kvality približujúce spôsoby narábania s bodnými i sečnými zbraňami.

Cieľom článku je predstaviť a opísať život osobnosti Paula Hectora Maira (cca 1517 - 1579), posledného zostavovateľa a vrcholného kompilátora z radov klasickej šermiarskej príručiek – fechtbuchov.² Jediné a doposiaľ nájdené zachované údaje o jeho živote pochádzajú zo Správy a oznámení mesta Augsburg.³ Veľmi stručným hodnotením jeho monumentálneho diela sa zaoberajú osobnosti z oblasti historického šermu: Sydney Anglo⁴, David James Knight, Brian Hunt⁵ a Martin Fabian⁶.

V roku narodenia Paula Hectora Maira napísal a uverejnil Martin Luther (1483 - 1546) 31. októbra 1517 na dvere chrámu vo Wittembergu svojich 95 téz O objasnení moci odpustkov. Augsburg, rodné mesto a pôsobisko Pavla Hectora Maira, bolo významným dejiskom prelomových historických udalostí v 16. storočí: 25. júna 1530 Filip Melanchton (1497 - 1560) predniesol vyznanie Confessio Augustiana, 25. septembra 1555 bol v ňom uzavretý Augsburský mier. Sídlila v ňom bohatá a vplyvná osobnosť Jakub II. Fugger (1459 - 1525).

Paulus Hector Mair se narodil v roku 1517⁷ vo významnej meštianskej a obchodníckej rodine. Dostal kvalitné vzdelanie. Je pravdepodobné, že za vzdelania

² Šermiarske príručky v nemčine nazývané v množnom čísle ako die Fechtbücher, v jednotnom čísle das Fechtbuch. Hovorovo známe ako fechtbuchy. Ide o manuskripty, rukopisy alebo neskôr tento pojem zahŕňa i tlačené knihy zaoberajúce sa popisom bojových techník. Ich obsah má zväčša kompilačný a eklektický charakter. Je nemožné medzi nimi dokázať priamu a presnú kompiláciu. Každý zostavovateľ totiž používal vlastnú šermiarsku terminológiu a opis situácie jej použitia i vlastné jej zobrazenie v podobe ilustrácií. Cieľom tohto článku je výslovne predstaviť a opísať život osobnosti Paula Hectora Maira (cca 1517-1579).

³ Správa z mesta Augsburg: Bericht vnd antzaigen, der loblichen Statt Augspurg, aller Herren Geschlecht, so vor 500 vnd mehr Jaren ... daselbst gewont, und bis auf Achte abgestorben, Österreichische National Bibliothek in Wien Fussnote: 38.A.13 diff. Sonstige Nr.: VD16 M 365.

⁴ Sydney Anglo je profesorom histórie (dnes ako emeritný profesor) na University College of Swansea (teraz University of Wales Swansea), členom a zakladateľom The Association for Renaissance Martial Arts (ARMA), členom Britskej akadémie. V súvislosti s osobnosťou Paula Hectora Maira sa odvolávam na jeho konkrétne dielo ďalej v texte.

⁵ David James Knight je členom The Association for Renaissance Martial Arts (ARMA). Brian Hunt je jeho vedeckým kolegom. Obaja sa zaoberajú rôznymi štýlmi boja. Ich spoločným dielom je publikácia KNIGHT, JAMES, DAVID - HUNT, BRIAN (translated and edited). Polearms of Paulus Hector Mair. Boulder, Colorado, USA : Paladin Press, 2008, 276 s. V nej sa zaoberajú dielom Paula Hectora Maira, a to konkrétne ukážkami častí venovaným žrdovo-bodným zbraňami. Odvolávam sa na ich spomínané dielo v texte.

⁶ FABIAN, Martin. Krátke pojednanie o vznešenom umení šermu v tradícií náuk majstra Lichtenauera. In MATEJKA, Jaroslav a Združenie Bludní rytieri (ed.). Zborník zo šermiarskeho historického sympózia v zámku v Smoleniciach, 16. 11. 2008, b. m. et b. v., s. 5. Martin Fabian je členom Spoločnosti pre výskum a praktické prevádzanie vznešeného umenia šermiarskeho - Gesellschaft Lichtenawers, Trnavský šermiarsky cech. Paula Hectora Maira pokladá za najznámejšieho dokázateľného zberateľa, ktorý zhromaždil a skupoval staré traktáty, aby mohol vytvoriť dielo, ktoré toto umenie „zachová“, počet týchto traktátov bol aspoň 8. Pri tomto tvrdení sa odvoláva na Petra Hansa Hilsa - HILS, Hans-Peter. Meister Johann Lichtenauer Kunst des langen Schwertes, Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 1985, s. 200.

⁷ Presný dátum a miesto jeho narodenia nie sú žiaľ známe. Predpokladá sa, že sa narodil v meste Augsburg alebo v jeho blízkosti./ KNIGHT- HUNT, ref. 5, s. 17 (v celom diele), v samostatne

ním cestoval do renesančnej Itálie.⁸ Vedel čítať a písať, ovládal cudzie jazyky. Pravdepodobne sa v detstve a mladosti učil umeniu *Ars Athletica*⁹ a bol zapísaný v miestnej šermiarsko-zápasníckej škole. Učil sa i šermu i od profesionálnych šermiarov a vojakov.¹⁰

Stal sa pisárom, účtovníkom a neskôr mestským pokladníkom v Augsburgu a v roku 1545 i mestským zásobovateľom.¹¹ Ako bohatý a zámožný mešťan sa nemusel živiť profesionálne šermiarskym umením a zápasením. Jeho potreba znalosti a poznania však vyplývala zo sociálneho statusu Paula Hectora Maira ako ctihodného mešťana, bohatého mešťana mesta Augsburg a doby, v ktorej žil. Znalosť šermovať, zápasíť a poznanie potrebných znalostí boja so zbraňou i bez zbrane bola vyhradená väčšinou pre feudálov, a to všeobecne pre všetky stupne šľachty, nielen pre šľachtickú nobilitu. Paulus Hector Mair nebol toho názoru, že mešťania pohrdajú znalosťami o boji so zbraňou i bez zbrane. Bol presvedčený, že mužovi i mešťanovi je cnostné a užitočné venovať sa cvičeniu a zápasníckemu umeniu.¹²

Viedol život hodný svojho postavenia, usporadúval hostiny, na ktoré pozýval významné osobnosti. Venoval sa šermu, bol v kontakte s miestnym šermiarskym bratstvom a bol žiakom významných šermiarskych majstrov svojej doby hoci ich mená nie sú známe.¹³

Bol zberateľom šermiarskych príručiek - fechtbuchov a zbraní. Vlastnil vo svojej knižnici fechtbuchy rôznych šermiarskych majstrov: Jörga Wilhalma¹⁴, Gregora Erharta¹⁵, Sigmunda Ringecka¹⁶, Antonia Rasta¹⁷, kópiu textu *Codexu Wallerstein*¹⁸, v ktorej je napísané: „*Kúpená 26. januára v roku 1556. Patrí Pavlovi Hectorovi Mairovi.*“¹⁹ a kópie manuskriptov Hansa Talhofferu.²⁰ Bol priam

očíslavanej kapitole na strane 1./.

⁸ KNIGHT- HUNT, ref. 5, s. 18 (v celom diele), v samostatne očíslavanej kapitole na strane 2.

⁹ *Ars Athletica* - v doslovnom preklade zápasnícke umenie, ktoré zahŕňalo šerm, zápas bez zbrane a zápas s rôznymi zbraňami.

¹⁰ KNIGHT- HUNT, ref. 5, s. 18 (v celom diele), v samostatne očíslavanej kapitole na strane 2.

¹¹ KNIGHT- HUNT, ref. 5, s. 18 (v celom diele), v samostatne očíslavanej kapitole na strane 2.

¹² Zápasnícke umenie je myslené ako umenie, ktoré zahŕňalo šerm, zápas bez zbrane a zápas s rôznymi zbraňami.

¹³ HILS, ref. 6, s. 189-201; podobne i QUAST, Andreas. *The techniques of the short staff: eighteen pieces of medieval german stickfighting*, compiled by Paulus Hector Mair (after 1542), London, 2006, s. 1-6.

¹⁴ http://wiktenauer.com/wiki/J%C3%B6rg_Wilhelm_Hutter (10. 3. 2015).

¹⁵ http://wiktenauer.com/wiki/Gregor_Erhart (10. 3. 2015).

¹⁶ http://wiktenauer.com/wiki/Sigmund_Schining_ain_Ringeck (10. 3. 2015).

¹⁷ http://wiktenauer.com/wiki/Antonius_Rast (10. 3. 2015).

¹⁸ [http://wiktenauer.com/wiki/Codex_Wallerstein_\(Cod.I.6.4%C2%BA.2\)](http://wiktenauer.com/wiki/Codex_Wallerstein_(Cod.I.6.4%C2%BA.2)) (10. 3. 2015).

¹⁹ „*Über ii Khumben Im 1556 am 26 Januari Paulus Hector [M]air.*“ Od ZABINSKI, GRZEGORZ - WALCZAK, BARTLOMIEJ (translated and edited). *Codex Wallerstein : A Medieval Fighting Book from the Fifteenth Century on The Longsword, Falchion, Dagger and Wrestling*. Paladin Press, Boulder, Colorado, USA, 2002, s. 16. Slovíčko khuben sa interpretuje ako prídavné meno zakúpená, kúpená. Porovnaj s: KOVAŘÍK, Jiří - KRÍŽEK, Leonid. *Historie evropských duelů a šermu*. Svazek I. Od starověku k branám renesance. Praha: Mladá Fronta a Elka Press, 2013, s. 110 a ZABINSKI, Grzegorz - WALCZAK, Bartłomiej (translated and edited). *Codex Wallerstein : A Medieval Fighting Book from the Fifteenth Century on The Longsword, Falchion, Dagger and Wrestling*. Boulder, Colorado, USA : Paladin Press, 2002, s. 16.

²⁰ HILS, ref. 6, s. 189-201, a QUAST, ref. 13, s. 1-6.

posadnutý vytvoriť a zostaviť vlastnú príručku, v ktorej by boli popísané a zobrazené techniky.²¹

Paulus Hector Mair začal tvoriť svoje dielo pravdepodobne okolo roku 1540.²² Mal vtedy pravdepodobne 23 rokov.²³ Dokončil ho okolo roku 1544.²⁴ Je pokladaný za najväčšieho i najznámejšieho až extrémne detailného zostavovateľa príručky o boji vo svojej dobe.²⁵ Nazval ju *Opus Amplissimum de Arte Athletica*.²⁶ Je považovaný za jej autora a zostavovateľa. Za inšpirátorov príručky, ktoré Paula Hectora Maira ovplyvnili, boli pokladané diela iných šermiarskych a bojových majstrov ako: Fabian von Auerswald (1462 – cca. 1537), Gregor Erhart (cca1468? – 1540) a Martin Huntfeltz / Martein Hündsfelder (žil v 15. storočí).²⁷

Fabian von Auerswald (1462 – cca1537) bol bojovým majstrom i učiteľom na dvore kurfirsta Johanna Friedricha Saského (1503 – 1554). V roku 1537 dokončil rozsiahle pojednanie o boji a zápase. Ilustroval ho Lucas Cranach starší (1472 – 1553) a publikoval posmrtné v roku 1539 pod názvom *Kunst: Fünf und Achtzig Stuck*.²⁸ Tvrdí sa, že sa stalo základom pre príručku Pavla Hectora Maira.²⁹ Gregor Erhart (cca1468? – 1540) bol sochár a šermiarsky majster. Pôsobil v Augsburgu.³⁰ Martin Huntfeltz / Martein Hündsfelder (žil v 15. storočí) pochádzal pravdepodobne z Poľska z okolia Vroclavu. Zaoberal sa šermom a zápasom.³¹

Žiaľ nie je známy presný celkový počet uverejnených kusov diela Pavla Hectora Maira. Známe sú však tri verzie jeho diela v podobe manuskriptov. Usudzujúc na základe spôsobu vyhotovenia manuskriptov, dá sa predpokladať, že ich počet existencie je konečný, ustálený na tri manuskripty, tri verzie jedného toho istého diela a tri exempláre. Každý manuskript má dve časti.³² Je isté, že Paulus Hector Mair pred rokom 1544 nemohol vlastniť všetky šermiarske príručky a spoznal ich

²¹ ANGLO, SYDNEY. *The Martial Arts of Renaissance Europe*. New Haven and London : Yale University Press, 2000, s. 338.

²² KNIGHT- HUNT, ref 5, s. 19 (v celom diele), v samostatne očíslovanej kapitole na strane 3.

²³ Ak sa do úvahy berie za rok jeho narodenia rok 1517.

²⁴ QUAAT, ref. 13, s. 44.

²⁵ ANGLO, ref. 21, s. 186.

²⁶ *Opus Amplissimum de Arte Athletica* – Najväčšie dielo o zápasníckom umení, je známe aj pod názvom *Opus Amplissimum Germanicum de Arte Athletica* (Najväčšie nemecké dielo o zápasníckom umení) alebo pod skráteným názvom *De Arte Athlethica* (O zápasníckom umení).

²⁷ Podľa internetového šermiarskeho portálu www.wiktenauer.com. Pri každom mene v nasledujúcom odstavci spomínam v poznámkovom aparáte konkrétny link. Za podporovateľa a pravdepodobných vlastníkov jeho manuskriptov sú pokladaní: Ulrich Sitzinger, Fridrich – vojvoda Württemberký a Fridrich zvaný Achilles, vojvoda Augsburský. Za pôvodcu a možného spoluautora či autora je pokladaný aj šermiarsky majster Johannes Liechtenauer (cca 14. / 15. storočie), ktorý bol jeden z najväčších vtedajších šermiarskych majstrov (Podľa údajov z Österreicheische Nationalbibliothek in Wien, Codex Vinobonensis, Cod. Vinob. 10825, Cod. Vinob. 10626). Autorstvo diela, resp. jeho zostavenie či kompilácia sa dodnes pripisuje Paulovi Hectorovi Mairovi.

²⁸ Umenie zápasu, boja na 85 spôsobov.

²⁹ http://wiktenauer.com/wiki/Fabian_von_Auerswald (10. 3. 2015).

³⁰ http://wiktenauer.com/wiki/Gregor_Erhart (10. 3. 2015).

³¹ http://wiktenauer.com/wiki/Martin_Huntfeltz (10. 3. 2015).

³² KNIGHT- HUNT, ref. 5, s. 19 (v celom diele), v samostatne očíslovanej kapitole na strane 3.

až neskôr. Keď začal pracovať na svojom diele, zaiste uvidel Codex Wallerstein a uvedomil si výdavky a ťažkosti spojené s tvorbou diela takej hĺbky a rozsahu.³³

Išlo mu o zostavenie šermiarskej príručky, v ktorej by boli rôzne štýly boja a techniky nie zostavené ako cvičebný systém techník, ale ako reálny zápas, boj.³⁴

Ilustrácie do diela Pavlovi Hectorovi Mairovi robil Jörg Breu mladší (cca 1510 – 1547 / 1549), mladý bavorský umelec narodený a žijúci v Augsburgu. Bol synom Jörga Breua staršieho (cca 1475 – 1537).³⁵ V rokoch 1545 až 1547/1549 sa podieľal sa na ilustrovaní Tajnej knihy cti rodiny Fuggerovcov.³⁶ Celá bola vydaná až v roku 1593 v Augsburgu. Je uložená v Bavorskej štátnej knižnici v Mníchove – Bayerische Staatsbibliothek in München.³⁷ Na základe tohto faktu sa dá predpokladať, že obaja, Paulus Hector Mair i Jörg Breu mladší, boli v Augsburgu známi ľudia obchodníckej a bankárskej rodiny Fuggerovcov.

Jörg Breu mladší aktívne šermoval a pomáhal Pavlovi Hectorovi Maierovi pri zostavovaní a ilustrovaní šermiarskej príručky „ktorá v hĺbke a obsahu prevyšovala všetky predchádzajúce diela zaoberajúce sa šermiarskym umením.“³⁸

Ilustrácie techník nezobrazujú jednotlivé sekvencie samotného pohybu. Sú svojimi vyobrazeniami statické. Čím viac sú vyobrazenia statickejšie, tým viac sú slovne popísané vo svojom sprievodnom popise.³⁹

Paulus Hector Mair si najímал skúsených šermiarov, ktorí mu priamo pred ním predvádzali šermiarske techniky, skúšali ich tak dlho, pokiaľ nedosiahli dokonalú podobu ich prevedenia.⁴⁰ Paulus Hector Mair venoval tomuto cieľu štyri roky.⁴¹ Minul na to celý rodinný majetok a svoj príjem. Pracoval ako správca mestskej pokladnice mesta Augsburg. Viedol účtovníctvo mesta Augsburg, zapisoval vybrané dane do účtovných kníh. Na to, aby mohol dokončiť dielo, keď mu chýbali peniaze, defraudoval účty mestskej pokladne.⁴² Po odhalení tejto skutočnosti v roku 1579⁴³ bol odsúdený ako zlodej a potrestaný obesením. Mal vtedy 62 rokov. Jeho majetok, vrátane jeho knižnice so šermiarskymi príručkami, bol rozpredaný.⁴⁴

³³ HILS, ref. 6, s. 200.

³⁴ ANGLO, ref. 21, s. 128.

³⁵ KNIGHT – HUNT, ref. 5, s. 21 (v celom diele), v samostatne očíslovanej kapitole na strane 5.

³⁶ V odborných kruhoch v angličtine pod názvom The Sacred Book of honour of Fugger family. V origináli v latinčine pod názvom Fuggerorum et Fuggeram quae in familia nate quae in familiam transierunt quot extant aere expressae imagines, v preklade: Fuggerovci a Fuggerové, ktorí a ktoré sa narodili v rodine a ktorí a ktoré sa dostali do rodiny, koľkí sa nachádzajú v priestore, diela názorných vyobrazení.

³⁷ Bayerische Staatsbibliothek in München, BSB – Hss Cod. icon. 380 s pôvodným názvom: Fuggerorum et Fuggeranum quae in familia nate quae in familiam transierunt quot extant aere expressae imagines.

³⁸ QUAST, ref. 13, s. 44.

³⁹ ANGLO, ref. 21, s. 128.

⁴⁰ HILS, ref. 6, s.199.

⁴¹ QUAST, ref. 13, s. 44.

⁴² KNIGHT- HUNT, ref. 5, s. 20 (v celom diele), v samostatne očíslovanej kapitole na strane 4. ANGLO, ref. 21, s. 129.

⁴³ QUAST, ref. 13,, s. 44.

⁴⁴ KNIGHT – HUNT, ref. 5, s. 20 (v celom diele), v samostatne očíslovanej kapitole na strane 4.

Manuskript Paula Hectors Maira *De arte athletica* sa zachoval v troch rukopisných verziách, kópiách. Prvá je uložená v Saskej a Univerzitnej knižnici v Drážďanoch – Sächsische Landbibliothek – Staats und Universitätsbibliothek in Dresden⁴⁵, druhá v Rakúskej národnej knižnici – Österreichische Nationalbibliothek in Wien⁴⁶ a tretia v Bavorskej štátnej knižnici v Mníchove – Bayerische Staatsbibliothek in München.⁴⁷

Verzia textu manuskriptu uloženého v Saskej a Univerzitnej knižnici v Drážďanoch – Sächsische Landbibliothek – Staats und Universitätsbibliothek in Dresden je považovaná za najstaršiu. Je písaná v nemčine. Verzia manuskriptu uloženého v Rakúskej národnej knižnici – Österreichische Nationalbibliothek in Wien je písaná v nemčine a latinčine. Verzia manuskriptu uloženého v Bavorskej štátnej knižnici v Mníchove – Bayerische Staatsbibliothek in München je písaná v latinčine.

Kompletná a úplná verzia textu manuskriptu je písaná v novovekej latinčine. Je považovaná odborníkmi za najobsiahlejšiu a najúplnejšiu verziu diela Pavla Hectors Maira.⁴⁸ Táto verzia bola predaná bavorskému kniežaťu Albertovi V. Bavorskému (1528 – 1579) v roku 1567 za 800 florénov.⁴⁹ Je ukožená v Bavorskej štátnej knižnici v Mníchove – Bayerische Staatsbibliothek in München.

Dielo Paula Hectors Maira je významným svedectvom doby svojho vzniku. Je monumentálne svojim rozsahom i obsahom. Jeho cieľom bolo zachytiť a popísať vtedajšími možnosťami každú techniku s dobovými zbraňami i bez nich v bojovom stretnutí, jej možný variant použitia pri obrane a útoku. Autor svojím nadšením preň neváhal zájsť až do krajnosti a doplatil na to i svojim životom.

Počet slov: 3963

Počet znakov vrátane medzier: 27 109

⁴⁵ Mscr. Dresd. C 93/94, po roku 1542, dva zväzky. Prvý zväzok má 244 listov (488 strán) a druhý zväzok má 328 listov (656 strán).

⁴⁶ Codex Vinobonensis, Cod. Vinob. 10825, Cod. Vinob. 10626. Má dva zväzky. Prvý zväzok má 270 listov (540 strán) a druhý zväzok má 343 listov (726 strán).

⁴⁷ BSB – Hss Cod. icon. 393 (1, Mair, Paul Hector De arte athletica I. – BSB Cod. icon. 393 (1 Augsburg Mitte 16. Jh., Hss Cod. icon. 393 (2, Mair, Paul Hector De arte athletica II. – BSB Cod. icon. 393 (2 Augsburg Mitte 16. Jh. Má dva zväzky. Prvý zväzok má 309 listov (618 strán) a druhý zväzok má 303 listov (606 strán).

⁴⁸ KNIGHT – HUNT, ref. 5, s. 20 (v celom diele), v samostatne očíslovanej kapitole na strane 4.

⁴⁹ QUAEST, ref. 13, s. 44.; KNIGHT – HUNT, ref. 5, s. 20 (v celom diele), v samostatne očíslovanej kapitole na strane 4.